

Retorikkens brændpunkt

Janus Bahs Jacquet

DDK
janusbj@itu.dk

Peter Højer Jørgensen

DDK
peterhj@itu.dk

Vibeke Olsen

DDK
vibs@itu.dk

Maya Storm Baske

DDK
mayastormbaske@itu.dk

Pil Maria Gunnarsson

DDK
pilmaria@itu.dk

Artiklen

Jørgen Fafner er dr.phil. og professor i retorik ved Institutet for Retorik ved Københavns Universitet. Han regnes for at være den 'ledende kraft' inden for nyretorikken. Hans mål med artiklen »Retorikkens Brændpunkt« er at skabe en genuin og specifik definition af retorikken som grundvidenskab. Dette gør han ved at opridse det han kalder retorikkens fem grundprincipper, som han mener udgør grundlaget for at kunne afgrænse retorikkens område som videnskab:

1. Menneskesyn
2. Sprogsyn
3. Troværdighed
4. Færdighed
5. Mundtlighed

Menneskesyn

I den klassiske psykologi tredeltes den menneskelige bevidsthed i fornuft, følelse og vilje. Fafner fremhæver blandt andet Herder som modstander af denne opdeling, som fører til en isolering af følelse i erkendelsesprocessen og giver anledning til en anskuelse af erkendelse som en rent rationel og intellektuel proces. Ifølge Herder (og Fafners definition af retorikkens opgave) er erkendelse en proces der involverer både fornuft, følelse og vilje, og han mener ikke det er lønsomt at opdele bevidstheden som klassiskpsykologerne gjorde det i en retorisk sammenhæng.

Sprogsyn

En traditionel udlægning af menneskets sproglighed inden for filosofien og retorikken er at fænomener (verden) kommer som det første, som udgangspunktet. Herefter kommer sproget i 'anden række', som et redskab til at mundtliggøre de fænomener vi opfatter.

Som modsætning hertil tilslutter Fafner sig den i renæssancen og vor tids nyretorik opblomstrende fortolkning at vi tværtimod opfatter fænomener (verden) gennem vores sproglige forudsætninger, at »verden er altid den i sproget udlagte verden« – vi opfatter alle verden gennem vores sprog. Ved at anse sproget som rent værktøj til mundtliggørelse af fænomener går forbindelsen mellem verden og sprog tabt.

Troværdighed

Hvor de to ovenstående grundprincipper ifølge Fafner hører til i den rent erkendende sfære af retorikken (hermeneutikken), spænder dette tredje grundprincip, troværdigheden (eller *pistis* på græsk), over både den erkendende og den handlende sfære.

Fafner beskriver *pistis* som værende intet mindre end retorikkens mål: »Gennem sproglige handlinger at skabe troværdighed«. *Pistis* er rammen omkring troværdigheden, en ramme der består både af de sproglige virkemidler retorikeren benytter sig af (*peitho*, direkte oversat som 'det at overbevise', dvs. selve den retoriske aktivitet) og resultatet, selve den troværdighed, der opstår heraf.

Færdighed

Med færdigheden bevæger vi os nu helt klart over i den handlende sfære af retorikken – fra at erkende og kontemplere et emne til vores evne til selv at agere på emnet og viderebringe det (pakket ind i vores egen *pistis*-ramme) til modtageren.

Selve det at klargøre sig selv og emnet til at kunne videreføres og mundtliggøres er hos Fafner en retorisk 'fase' i sig selv, og oven i købet en lærerig og forståelsesfremmende proces der er nødvendig for den sidste fase af grundprincipperne, mundtliggørelse: Det at gennemgå et emne for sig selv med henblik på at skulle videreføre det til andre vil utvivlsomt hjælpe med til en dybere forståelse af emnet selv.

Mundtlighed

Det sidste i rækken af grundprincipper er mundtligheden: Den egenskab at emnet nu ikke blot er opfattet, erkendt, kontempleret, forstået og kategoriseret, men nu også skal mundtliggøres, dvs. videreføres til andre, det være sig gennem tale eller skrift.

I Fafners definition af 'mundtlighed' udgør både tale og skrift en mundtliggørelse af et emne, da selv skrift i den enkelte læsers opfattelse og erkendelse af den læste tekst til en vis grad også viderefører den mundtlige tales fem talemomenter (kaldet af Fafner mundtlighedskriterier, når de bruges i skrift): Klang, artikulation, melodik, dynamik og motorik.

Det mundtligheden stræber mod i retorikken er fremførelsen (*actio*) af emnet, hvor retorikken går hen og bliver et helt konkret emne der forholder sig til helt konkrete sproglige virkemidler og effektivitet, og ikke mindst udnyttelse af de fem talemomenter. *Actio* er med andre ord nødvendigvis en talebaseret fremførelse af emnets mundtlighed, hvorimod selve mundtligheden kan fremstå både som 'skriftlig tale' eller 'mundtlig tale'.

Sammenfatning

Ud fra disse grundprincipper definerer Fafner det sted der ligger nærmest muligt 'brændpunktet' af retorikken: Det sted hvor alle fem grundprincipper mødes og inddrages ligeledes. Han henviser hermed en del retorik (men interessant nok ikke de gamle klassikere som Aristoteles, Cicero og Quintilian) som værende perifere til en egentlig retorisk viden, da de kun beskæftiger sig med enkelte dele og aspekter af grundprincipperne; de hører da nærmere til andre studiegrene end retorik.